

Ігор КОЛЯДА, Олександр ТЕРЕЩЕНКО.
ФЕНОМЕН МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ
(НА ПРИКЛАДІ СВІТОГЛЯДУ
І. НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКОГО)

Ігор КОЛЯДА, доктор історичних наук, професор.
Олександр ТЕРЕЩЕНКО, магістр історії, викладач
Київського професійного коледжу
з посиленою військовою та фізичною підготовкою
(м. Київ)

ФЕНОМЕН МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ (НА ПРИКЛАДІ СВІТОГЛЯДУ І. НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКОГО)

Минуле, сьогодення і майбутнє тісно пов'язані між собою. Історія дає нам можливість пізнати самих себе. Це не просто інформація про минуле і не довідник про те, що було, а захоплюючий процес пізнання себе і своїх предків. Історія показує нам, яке глибоке коріння має наше життя. Незнання минулого неминуче призведе до нерозуміння сучасного і майбутнього, а пізнати давнину ми зможемо лише тоді, коли вивчимо історію рідного краю, нашої «малої» батьківщини. Саме з таких історій можна скласти, як із цеглинок, великий будинок історії нашої країни [1; С.32].

Термін «малої батьківщини», коротко підсумовуючи напрацювання науковців, можна окреслити наступними загальними положеннями. По-перше, слід наголосити, що «мала батьківщина» в жодному разі не є поняттям суто географічним. Більшою мірою вона співвідноситься з певними вартостями і типом моралі. По-друге, у сучасному світі ідеї «малих батьківщин» часто протиставляють розгубленості людини у великому світі, глобалізації та уніфікації. Тому «малу батьківщину» можемо також трактувати як спробу повернення до втрачених джерел, як пошук власної ідентичності, іншими словами, як певний спосіб вразливості до світу, засіб його пізнання. По-третє, кожна людина має природну потребу співвідносити себе з стабільними і незмінними точками опори, вартостями. Власне, таку можливість дають «малі батьківщини». Як щось незмінне, постійне, вічне, те, чого не можна відібрати, що дано кожній людині раз і назавжди. Навіть у часи

нестабільності, загрози війни, еміграції, бідності «мала батьківщина» залишається незмінною, особистою, наскрізь вображеною у пам'яті та свідомості/підсвідомості [2; С.88].

Зв'язок людини з місцем її проживання, як зауважував видатний популяризатор ідеї «geniusloci» П.Вайль, — загадкова, але очевидна, безперечна, але таємнича. Відає нею відомий древнім «geniusloci» — геній місця, що пов'яже інтелектуальні, духовні, емоційні явища з їхнім матеріальним середовищем [3; С.87].

Корсунський край — один з регіонів нашої держави (рідний край І.Нечуя-Левицького), який має багату і різноманітну історико-культурну спадщину, витoki якої губляться у далекому минулому. Корсунщина — територія овіяна духом звитяги, мужності та прадавньої слави. Тисячолітня історія краю промовляє до людей багатьма пам'ятками археології, архітектури, історії, мистецтва та природи, зосередженими у Корсунь-Шевченківському державному історико-культурному заповіднику. У м.Корсунь-Шевченківському майже кожний елемент є пам'яткою архітектури чи історії загальнодержавного значення.

В умовах сучасної суспільно-політичної ситуації в країні виникає необхідність поширення серед громадськості регіонів України комплексу знань про історико-культурну спадщину рідного краю на основі широкої джерельної бази, що сприяє зростанню національної свідомості громадян, почуття гордості за свою місцевість, а також розумінню місця і ролі малої Батьківщини в історії та культурі держави. У

цьому контексті популяризація вивчення феномену малої Батьківщини реалізується на прикладі аналізу її впливу на формування І.Нечуя-Левицького як митця, цим і обумовлюється актуальність статті.

Вивчення теми характеризується відсутністю комплексного та систематизованого дослідження з історії Корсунщини та окремих пам'яток культури. Серед дослідників, що займалися питанням історико-культурної спадщини Корсунщини, можна виділити: Т.Курінну [12], П.Степенькіну [10], С.Хаврусю [26], Є.Чернецького [20].

Наукова новизна дослідження полягає в спробі комплексного аналізу феномену малої Батьківщини як фактору впливу на формування світогляду І.Нечуя-Левицького, опираючись на краєзнавчі матеріали.

Сучасний Корсунь-Шевченківський (до 1944 року — Корсунь) — місто, районний центр Корсунь-Шевченківського району Черкаської області. У XIX столітті місто Корсунь було центром Корсунської волості Богуславського (Канівського) повіту Київської губернії. Місто відноситься до історико-етнографічного регіону Середнє Подніпров'я (Наддніпрянська Україна) [4].

На території міста виявлено поселення трипільської культури, доби бронзи та скіфських часів, могильник і 4 поселення черняхівської культури. В урочищі Замчищі при впадінні р. Корсунки в р. Рось височіє городище — залишки стародавнього Корсуна — могутньої фортеці, збудованої, очевидно, 1032 р. князем Ярославом Мудрим. Про те, що в небезпечному пристеповому районі Поросся в той час проживав місцевий люд, свідчать не тільки два давньоруські поселення, виявлені в Корсуні та с. Гарбузині, але й залишки оборонних укріплень — «змійових валів» поблизу Корсуна [5; с.382].

Згідно з легендою, назва міста виникла від Кримського Корсуна (Херсонеса). Його вихідці після хрещення Русі були священиками Київської десятичної церкви. Отримавши від князя Володимира право збирати данину на Пороссі, вони нібито і дали назву поселенню над Россю, яке своєю чарівною природою нагадувало їм рідний південний Корсунь [6; с.383].

З 1193 р. по 1240 р. Корсунь був центром удільного князівства, яким правили представники роду Мономаховичів. У 1240-х рр. місто, ймовірно, було зруйновано монголо-татарами. У 1360-і роки Корсунь увійшов до складу Великого князівства Литовського, а в 1569, після Люблінської унії, — до складу Королівства Польського, складової частини Речі Посполитої. У ті часи Корсунь разом з околицями був майже безлюдною пустелею. 8 лютого 1585 польський король Стефан Баторій своїм привілеєм дозволив братам князям Вишневецьким відновити Корсунь і дарував йому Магдебурзьке право. У 1585 р на території Корсуна було утворено Корсунське староство, в яке, крім Корсуна, входили також міста

Стеблів, Сахнів Міст (нинішня Сахнівка), Чигирин, Звенигородка, Сміла, Крилов, Данилова Слобода (суч. Медведівка) та інші. Староство входило до Канівського повіту Київського воєводства. 20 лютого 1585 король подарував Корсуню герб: лук жовтий, натягнутий і стріла на тятіву покладена в червоному полі. У 1580-х рр. місто називали ще «Корсунь Черкаський». Він мав важливе оборонне значення, а його фортеця, обнесена частоколом, була однією з найпотужніших в тодішній Україні. Корсунці брали активну участь у козацьких повстаннях кінця XVI ст. під проводом К.Косинського та С.Наливайка. Щоб корсунці не підтримували повстання К.Косинського, польський король Сигізмунд III 15 жовтня 1592 своїм привілеєм підтвердив для Корсуна Магдебурзьке право. Незважаючи на це, на початку XVII ст. між корсунським староством Я.Даниловичем і корсунцями стався конфлікт, через що сейм 1607 р позбавив їх Магдебурзького права. Це викликало масове «покозачення» Корсунців, адже Корсунь був одним з центрів зародження українського козацтва [7].

Під час Національно-визвольної війни середини XVII ст. 26 травня 1648 р. військо гетьмана Б.Хмельницького біля Корсуна розгромило польську армію. Після неї Корсунь став центром Корсунського полку — військово-адміністративної одиниці. Полк був одним з найбільших в Україні. До нього входили, крім Корсуна, міста Стеблів, Сахнівка, Деренковець, Богуслав, Лисянка, Звенигородка, Медвин, Новий і Старий Мліїв, Вільшана, Тарасівка, Каниболото, Синиця, Капустіна Долина, Гуляй-поле. У 1649 р. Корсунський полк поділився на 19 сотень і налічував 3472 козака, а в 1654 — на 16 сотень і налічував 5150 козаків. Місто часто було тимчасовою резиденцією Б.Хмельницького, у якого був у Корсуні власний будинок. Тут він приймав і відправляв послів, збирав військові ради, видавав універсали і писав листи. Відомо 16 листів, 3 універсали і 1 наказ, написані гетьманом у Корсуні. 30 липня 1651 р. Б.Хмельницький вінчався в Свято-Іллінській церкві міста з корсунською міщанкою Г.Золотаренко (І Мазепа вінчався у тій-таки церкві). Його обраницею була Ганна Половець, вдова прилуцького полковника). У місті жили корсунські полковники, зокрема такі видатні українські державні та військові діячі, як Г.Нестеренко (керував взяттям фортеці Кодак на Запоріжжі в 1648 р), С.Мрозівський (Морозенко; герой народної пісні «Ой Морозе, Морозенку»), І.Золотаренко (брат Г.Золотаренко, командувач українськими військами в Білорусії 1654–1655 рр.), Г.Гуляницький (командувач українськими військами під час розгрому московитів під Конотопом в 1658 р.). Після смерті Б.Хмельницького в Корсуні 22 жовтня 1657 пройшла козацька рада, на якій гетьманом було обрано І.Виговського [8].

Іван Семенович з раннього дитинства дізнавався про минуле свого краю, зокрема період козаччини, про що він зазначав у своїй автобіографії: «Батько

мій любив рідний край, все було нам говорить, що нашу Україну дуже насіли польські пани та жида, що московщина заїдає наш язик і національність. Все розказував нам українську історію; було як ідемо з ним в Корсун то все було нам показує Різаний Яр та могили під Корсунем, де була битва Богдана Хмельницького з поляками, показує Наливайків шлях, що повертає з Корсунської дороги на село Петрушки» [9; с.8].

Як зазначає директор Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника П.Степенькіна, «Великою була роль Корсуня і в духовному житті України. У Свято-Онуфріївському монастирі жив Діонісій Балабан, київський митрополит. Тут він помер, тут його поховано, а з часом перепоховано у Каневі. Після його смерті саме у Корсуні пройшов Собор, де обирали двох митрополитів — Антонія Вінницького та Йосипа Нелюбовича-Тукальського. Польський король тоді затвердив обидві кандидатури. За життя Балабана у монастирі ігуменом був Феодосій Улицький, якого пізніше долучили до сонму святих» [10; С.21].

Тема діяльності православного духовенства на території Корсунщини була особливо близькою для родини майбутнього письменника, оскільки щодо свого родинного походження в автобіографії «Життєпис Івана Левицького (Нечуя)» вказується: «Отець мій, Семен Степанович Левицький, був священиком в Стеблеві, де був священиком і мій дід, і прадід. У грамоті на чин священика мій прадід записаний не Левицьким, а Леонтовичем; як мені розказував батько, керуючись тим, що власне переклав з лагінської Leo — як лев, він змінив своє прізвище на Левицький, бо тоді це було в моді» [11; с.7].

З 1778 Корсунь перейшов у власність племінника польського короля Станіслава Августа, князя С.Понятовського. У місті були побудовані фабрики з виробництва сукна, замші, шовку. Князь скасував кріпосне право; перевів селян з панщини на оброк і в стан довічних орендарів; вперше ввів змішані адміністративні суди за участю селянських виборних; для допомоги погорільцям організував касу взаємодопомоги; відкрив лікарню та школу; дбав про планову забудову Корсуня. У 1781–1783 рр. на одному з островів річки Рось для князя був збудований дерев'яний будинок (архітектор Ж.А. Мюнц), а в 1787–1789 рр. — Кам'яний палац (архітектор Я.Д. Ліндсей). Корсунський палац вважався найрозкішнішим з магнатських палаців в тодішній Україні. Навесні 1787 в Корсуні побували польський король Станіслав Август і австрійський імператор Йосиф II [12; с.222].

Дослідниця П.Степенькіна зазначає, що за Понятовського мав будуватися одноповерховий палац. Двоповерховою мала бути лише центральна зала. Пізніше, коли робили реконструкцію палацу, то добудували ще й башти-бельведер. Це перший палац на землях Речі Посполитої, який збудовано у неоготичному стилі. В сучасному місті, окрім палацового ансамблю, з XVIII століття не залишилося

нічого. Збереглися будівлі XIX століття [13; С.21].

У 1793 р. після другого поділу Речі Посполитої місто увійшло до складу Богуславського повіту Київського намісництва (з 1797 — губернії). Після третього поділу Польщі (1795) Понятовський в 1797 р змушений був продати староство російському уряду. Останнє в 1799 р передало його у власність світлого князя П.Лопухіна, який за власний рахунок розмістив у Корсуні лікарню, відновив суконну мануфактуру, заснував цегельний завод і ввів для селян кріпосне право [14].

Історія маєтку переплелася з постаттю Тараса Шевченка. Адже він декілька разів приїздив до Корсуня відвідати свого троюрідного брата Варфоломія Шевченка (1821–1892 рр.), який у той час був купцем III гільдії та працював одним з помічників управителя в конторі князя Лопухіна [15; с.224].

Епізод приїзду до Корсуня Кобзаря був відомий І.Нечую-Левицькому. «Ще як я був малим хлопцем, — згадує Іван Семенович у своїй автобіографії, — я чув про Шевченка; тоді в нас по селах скрізь говорили про його, бо Керелівка, де родився Шевченко, всього за двадцять верстов од Стеблева. Я чув, що він пробував у Корсуні у свого родича, Варфоломея Шевченка, за вісім верстов од Стеблева. Знакомі наші заносили з Корсуня навіть уривки його віршів, котрі він тоді складав. Слава його тоді ходила скрізь по селах» [16; с.17].

Цікавим є опис міст в книзі «Сказания о населенных местностях Киевской губернии 1864 г.», автором якої є Л.Похилевич: «В настоящее время в замке находятся склады разных хозяйственных материалов владельца имения. Вне местечка есть также два укрепленных места, известные под названием Замчища и Замочка; первое в 1 1/2 а второе в 2-х верстах от местечка. Следы давнего многолюдства Корсуня являются здесь во множестве человеческих костей, находимых на каждом шагу в земле. при копании фундаментов, погребов и т. п. Часто находили также старинные золотые и серебряные вещи, монеты, медали; но все это долго переходило в руки евреев, которые, покупая древности эти за бесценок, тотчас переливали их в слитки, чтобы скрыть след от поисков полиции. Наконец настоящий владелец объявил, что будет платить за всякую вещь, найденную хотя бы его крестьянином, более, чем стоит металл. Корсунские находки, вместе с другими приобретениями, составили в доме владельца довольно значительный музей» [17; с.453].

Важливими є особисті записи В.Антоновича про Корсунщину в праці «Археологическая карта Киевской губернии» (1895 р.): «На полях к востоку от р. Корсунка до р. Гарбузки помещается 45 курганов. У местечка есть городище-майdan, называемое Роскопана могила» [18; с.92].

У 1900 році на Корсунщині в с. Сахнівка було виявлено 500 грамів золотих зливків, численні вироби із золота, елементи трьох князівських жіночих головних уборів, золоті барми (намисто, що носилося поверх одягу) з емалевими зображеннями

святих. Золоті монети грецького імператора Мануїла Комнена вказують на те, що скарб був захований у 1140-х роках. Найцікавішим артефактом є діадема з дев'яти пишно орнаментованих перегородчастою емаллю золотих пластин, яка належала княгині Агнесі, дружині київського князя Мстислава Ізяславовича [19].

Необхідно детальніше зупинитися на історії містечка Стеблів, що на Корсунщині, звідки бере початок рід І.Нечуя-Левицького, оскільки церковна гілка роду розпочалася у середині XVIII ст. Саме тоді прапрадід Івана Нечуя — о. Іоанн — одружився, набувши у 1742 р. соціального статусу — особи духовного стану, ставши настоятелем церкви св. Миколая в Стеблеві [20; с.5].

Багато в чому Стеблів завдячує своєму видатному земляку, а, можливо, навпаки: Іван Левицький став саме таким видатним через те, що його народила і виховувала Корсунська земля. Стеблів — рай для археологів. На північно-західній околиці селища простяглися розгалуження Змієвого валу. Вал починається на околиці села Сахнівки, тягнеться через с. Нетеребку й с. Гарбузин, потім — околицями Стеблева й с. Миколаївки аж до с. Москаленок. В.Б.Антонович у своїй праці «Археологическая карта Киевской губернии» (1895р.) стверджує, що на території селища містяться близько 40 курганів, один з яких називається Чорна могила. Кургани, як і інші пам'ятки, зокрема «Грецька колонія», шестикутне городище доби бронзи, городище-майдан «Городок» неодноразово і у різні часи розкопувались і вивчались [21; с.105].

Вважається, що на місці теперішнього Стеблева або його околиць у 1030 р. князь Ярослав Мудрий побудував фортецю Боровоград. Існує легенда, що притоки Боровиця та Хоробра, які впадають в самому селищі у річку Рось були названі все тим же Ярославом Мудрим на честь хороброї боротьби руських воїнів і перемогою над кочовими племенами [22].

Стеблівський край був переданий королем Стефаном Баторієм козацькому старшині Тетері, який побудував у Стеблеві кріпость, з обох боків обніс її валом і ровом, спорудив невелику православну церкву. У 1616 році в Стеблеві проживало 100 міщанських і 400 козацьких родин. З XVII століття, внаслідок ослаблення Речі Посполитої, в країні загострилися класові суперечності, набрали масового характеру антифеодальні висипи селян і ремісників, широко розгорнулася боротьба за соціальне та національне визволення. У селянсько-козацькому повстанні 1637 року під проводом К.Скидана брали участь і жителі Стеблева. Польсько-шляхетський уряд зміг зібрати проти повстанців військові сили, доручивши командування ними гетьманові Миколі Потоцькому, і антифеодальне повстання під селом Кумейки було придушене. З 1648 року Стеблів

стає сотенним містечком Корсунського полку. У складі Корсунського полку була і Стеблівська сотня, яка нараховувала два стеблівські курені: верхньостеблівський і нижньостеблівський. З 1658 року, згідно з Гадяцьким договором, сотенне містечко Стеблів перейшло під володіння Федора Виговського (брата Івана Виговського), а у 1659р. увійшло до складу Корсунського староства. Нова хвиля громадянської війни (протигетьманський рух) спричинила події 1664 р., коли Стеблів був оточений 20-ти тисячним польським каральним загоном Стефана Чарнецького, що діяв спільно з 15-тисячним татарським військом. Польські королівські сили мали придушити повстання, що вибухнуло у лютому березні 1664 р. на Брацлавщині, і надати допомогу гетьманові Павлу Тетері, який тоді притримувався пропольської орієнтації. У різних історичних джерелах ця подія описується як «Стеблівська трагедія». У липні 1664 р. «напали на Стеблів, його жителів забрали у полон, малих дітей та старих людей, котрі не надавалися до праці вбили («немовляток потоптали кінськими копитами»), а місто дощенту спалили» [23; С.148–199].

Людські втрати оцінювалися у 15 тис., що для того часу є дуже значною демографічною катастрофою. Тоді ж було зруйновано і не відновлено православну церкву на острові Замок. Ватажок повсталих, брацлавський полковник Василь Дрозденко, зазнав поразки, а вщент зруйнований Стеблів перейшов у володіння гетьмана Правобережної України Павла Івановича Тетері та його спадкоємців. Після Андрусівського перемир'я 1667 року Стеблів ввійшов до складу Польщі. У 1699 році польський сейм прийняв рішення про ліквідацію козацтва на підпольській Україні. 1702 р. представники української шляхти, козаки, міщани та духівництво ухвалили на нараді у м.Фастів підняти антипольське повстання. Того ж року повстанське військо на чолі з полковником З.Іскрою звільнило Стеблів від шляхти. Під надійним захистом козаків містечко почало відроджуватись. Після Прутського миру 1711 року Стеблів був подарований польському гетьману князю Йосифу Яблоновському. Так як і російський Лев Миколайович Толстой, син Йосифа Яблоновського (спадкоємець стеблівських маєтностей) — Микола теж був цікавою і непересічною особистістю. Відрікшись від польської національності, розмовляв виключно українською мовою, одягався за селянським звичаєм, чумакував разом з чумаками, сам продавав увесь крам на ярмарку, а під час весняно-польових робіт, нарівно з селянами, обробляв землю, за що стеблівці його дуже поважали. Одружений не був. Після смерті Миколи Яблоновського у 1795 році маєтності перейшли у спадок найближчим родичам — князям Воронєцьким, а у 1812 році — Герману Онуфрійовичу Головинському [24].

У 1846 році Зенон (Захар) Головинський, який володів маєтностями у с.Великі Прицьки, докупив

у свого дядька трохи стеблівських маєтностей. Внаслідок бурхливого розвитку промислових потужностей Стеблева у 1847 році Захар Головинський приймає рішення перевести сюди засновану ним у 1817 році у с. Великі Прицьки, суконну фабрику. На кінець XIX ст. Стеблів почергово належав росіянину Паншину, а на початку XX ст. — росіянинам Бондареву і Талантову, княгині О. Лопухіній [25].

Іван Семенович протягом свого життя часто відвідував рідний край, про що говорять унікальні свідчення сучасників, зібрані провідним нечужезнавцем С. Хаврусем у 1970-х рр.; зокрема Ю. Хоменко, який підлітком навчався у Стеблеві, зазначає наступне: «у Стеблів часто приїжджав Іван Нечуй-Левицький, бо дуже любив людей-земляків, а особливо Рось, вулицю Круглик, Заборовицю. Як розповідають мої приятелі, Іван Семенович дуже любив сидіти над Россю, над річкою Боровицею, коло криниці під калиною, розпитував людей, як поживають, на що скаржаться. Його улюблене місце — Круглик. Там він уже й старим часто підходив до хлопців і дівчат, що збиралися над ставками на вечорниці, і все щось писав у маленькому зошиті.

Старі люди розповідали, що Іван Семенович зупинявся у брата Амвросія в Стеблеві. Але брат його не любив і в останні роки відмовився од нього. Братові не сподобалася книжка «Старосвітські батюшки та матушки» [26; С. 169-170].

Епізоди з життя селян рідного краю були взяті за основу творів І. Нечуя-Левицького, зокрема на це вказує у спогадах ще один земляк Івана Семеновича — С. Шутенко: «Джерю взяв Левицький із Жарків. Вони жили й зараз живуть над Раствавицею. Там батьківщина Миколи. Він сильно не любив неправди, пана Бжозовського і його осавулу-собаку. Молотив раз Микола з батьком на панській току, а осавула вдарив батька нагайкою. Ну, то Микола як уперіщить осавулу ціпом, а тоді з Кавуном ще дали йому ввечері чосу. Підпалили з Кавуном панський хліб і втекли до рибалки, а жінка Димидора осталась і померла з горя у Вербівці...» [27; С. 170].

В наш час на території району працює Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник, серед пам'яток якого є об'єкти, що занесені до Державного реєстру національного культурного надбання: пам'ятки архітектури XVIII—XIX століть — будівлі колишньої садиби князів Лопухіних-Демидових; пам'ятка садово-паркового мистецтва XVIII—XIX ст. — ландшафтний парк; історична пам'ятка — могила І. М. Сошенка. Структурні підрозділи заповідника: Музей Корсунь-Шевченківської битви; історичний музей; художня галерея; Меморіальний музей К. Г. Стеценка у селі Квітках; філіал: Літературно-меморіальний музей І. С. Нечуя-Левицького у смт. Стеблеві.

Отже, феномен малої батьківщини є вагомим фактором впливу на формування світогляду І. Нечуя-Левицького як митця та його становлення як

національно-культурного діяча. Ще з дитинства він дізнавався від батька про минуле свого краю, знаходився під впливом перлин фольклору та природи Наддніпрянської України. Значним був вплив творчості Т. Шевченка. Важливим чинником, що споріднює двох митців, є саме спільність малої батьківщини — Черкащини, краю з козацькою історією, діалектна мова якого стала основою для формування української літературної мови. Так, дитячі роки І. Левицького пройшли в містечку Стеблеві (сучасна Черкаська обл.), що розташоване недалеко від с. Кирилівки (25 км), — села, в якому пройшло дитинство Т. Шевченка (тепер с. Шевченкове). Тому Корсунщина як мала Батьківщина стала основою формування національного світогляду та творчих орієнтирів І. Нечуя-Левицького.

Перспектива дослідження полягає в системному вивченні громадсько-політичної діяльності І. Нечуя-Левицького та аналізі впливу родинного виховання, дитячих та юнацьких років на формування особистості майбутнього письменника.

Література

1. Уривалкін О. М. Історичне краєзнавство Навчальний посібник / О. Уривалкін — Київ: КНТ, 2006. — 296 с.
2. Величко З. До поняття «малої Батьківщини»: рецепція західноукраїнських публіцистів 20-30-х рр. XX ст. // З. Величко // Вісник Львівського ун-ту. — 2011. Вип. 34. — С. 87-93.
3. Бортнікова А. Феномен «genius loci» у природному й культурному ландшафті малої Батьківщини / А. Бортнікова // Наукові записки. Серія «Філософія». — Острог: Видавництво Національного уні-верситету «Острозька академія», 2013. — Вип. 13. — 186 с.
4. Історико-генеалогіческая база даних України Бекет [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://beket.com.ua/cherkasskaja/korsun-shevchenkovskij/#ap>
5. Істориків і сіл Української РСР. Черкаська область. — К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. — 788 с.
6. Так само.
7. Історико-генеалогіческая база даних України Бекет [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://beket.com.ua/cherkasskaja/korsun-shevchenkovskij/#ap>
8. Так само.
9. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів: у 10 т.: К.: Наукова думка, 1968 — Т. 10. — 587 с.
10. Степенькіна П.: «Значення Корсуня в українській історії не поціновано...» [Текст]: інтерв'ю / Парасковія Степенькіна; розмову вели Володимир, Ярослава Панченки // День. — 2013. — 15-16 лютого. — С. 21
11. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів: у 10 т.: К.: Наукова думка, 1968 — Т. 10. — 587 с.
12. Курінна Т. М. Культурно-освітня та меценатська діяльність княгині О. В. Лопухіної-Демидової на початку XX ст. / Т. М. Курінна // Пробл. історії України XIX — початку XX ст. — 2005. — Вип. 10. — С. 221-227.
13. Степенькіна П.: «Значення Корсуня в українській історії не поціновано...» [Текст]: інтерв'ю / Парасковія Степенькіна; розмову вели Володимир, Ярослава Панченки // День. — 2013. — 15-16 лютого. — С. 21
14. Історико-генеалогіческая база даних України Бекет [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://beket.com.ua/cherkasskaja/korsun-shevchenkovskij/#ap>
15. Курінна Т. М. Культурно-освітня та меценатська діяльність княгині О. В. Лопухіної-Демидової на початку XX ст. / Т. М. Курінна // Пробл. історії України XIX — початку XX ст. — 2005. — Вип. 10. — С. 221-227.
16. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів: у 10 т.: К.: Наукова думка, 1968 — Т. 10. — 587 с.

17. Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии, или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся /Л.Похилевич/ — Киев: Типография Киевопечерской лавры, 1864. — 763 с.

18. Антонович В.Б. Археологическая карта Киевской губернии /В. Б. Антонович/ — (Приложеніє XV т. «Древности»). — Москва :Изданіє Императорскаго Московскаго Археологическаго Общества, 1895. — 139, 20, [2] с.

19. Педагогічне краєзнавство [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://kraeznavstvo.at.ua/index/sakhnivka/0-31>

20. Студії над життєписом Івана Нечуя-Левицького /упоряд. Є. Чернецький; ред. В. Іванців. — Вип. 1. — 2-е вид. — Біла Церква: О. Пшонківський, 2005. — 35с.

21. Антонович В.Б. Археологическая карта Киевской губернии

/В. Б. Антонович/ — (Приложеніє XV т. «Древности»). — Москва: Изданіє Императорскаго Московскаго Археологическаго Общества, 1895. — 139, 20, [2] с.

22. Педагогічне краєзнавство [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://kraeznavstvo.at.ua/index/stebne/0-35>

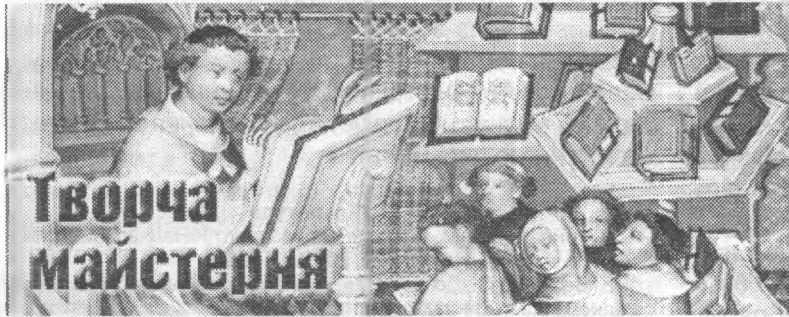
23. Majewski W. Powstanie kozackie 1664 r. (czerwiec–grudzie) // Studia i materia ydohistorii wojskowo i. — Warszawa, 1972. — Т. XVIII. — Cz. II. — S. 148–199.

24. Педагогічне краєзнавство [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://kraeznavstvo.at.ua/index/stebne/0-35>

25. Так само.

26. Хаврус С., Ходаківська О. До образу народного письменника (Нечуй-Левицький у спогадах сучасників) /С.Хаврус, О.Ходаківська//Вітчизна. — 1978. — № 11. С.165-173.

27. Так само.

Зоя ВОЗНА.
МЕТОД ПРОЕКТІВ:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ
СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

Зоя ВОЗНА (м.Київ)

МЕТОД ПРОЕКТІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

На сучасному етапі розвитку суспільства проектний тип культури стає домінуючим, одним із центральних механізмів перетворення дійсності. Проектна діяльність є універсальною і синтетичною системою, якою спілкується світова громадськість, найбільш сучасним типом організаційної культури, в якій поєднуються технократичні і гуманітарні, дослідницькі і прогностичні, інформаційно-освітні і соціально-перетворюючі складові. Це дозволяє говорити про проектну культуру як основу нової освітньої парадигми XXI століття.

Проектність постає як соціокультурний феномен, як визначальна стильова риса сучасного мислення, пов'язана з іншою категорією перетворювальної діяльності людини — проєктуванням.

Дослідники цього соціального явища відзначають, що проект та проєктування не є витвором власне нашого часу. Вони були притаманні людині як

творчо-діяльній істоті завжди, але не в тому спеціально відокремленому вигляді, в якому проект та проєктування постають зараз. Адже протягом тривалого часу діяльність не диференціюється ще настільки, щоб такі її компоненти, як цілепокладання, планування, прогнозування, проєктування, виступали самостійно. Вони були інтегровані в загальну характеристику мислимої масовості, пов'язаної з одержанням очікуваного результату.

Перед освітою XXI століття стоять завдання формування особистості, конкурентоспроможної та успішної в новому інформаційному середовищі. Ще недавно основною метою освіти було освоєння узагальнених результатів досвіду людства, сьогодні для розвитку особистості важливою умовою є оволодіння процесом, способами і засобами діяльності.

Відповіддю на запити цієї тенденції в освіті є